

27.11.2006

Dnro 1384/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

POLIISIN TEKEMÄKSI EPÄILLYN RIKOKSEN TUTKINNANJOHTAJUUSJÄRJESTELYT

1

KANTELU

A arvosteli 20.4.2006 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Sisä-Savon kihlakunnan poliisiviranomaisia asuntoonsa kohdistuneesta toimenpiteestä sekä asian johdosta suoritetun esitutkinnan johdosta.

A kertoi, että poliisi oli ollut läsnä, kun hänen entinen puolisonsa oli käynyt A:n asunnossa vuokraisännän avustuksella hakemassa irtainta omaisuutta, jonka omistussuhteista ei ollut selvyyttä.

A oli tehnyt asiasta tutkintapyynnön poliisille. Tutkintapyynnössään A katsoi, että hänen entinen puolisonsa oli anastanut A:lle kuuluvaa omaisuutta käymällä kahdesti hänen asunnossaan. Lisäksi tutkintapyynnössä katsottiin niin A:n entisen puolison sisälle päästäneen vuokraisännän kuin paikalla olleiden poliisimiestenkin syyllistyneen rikokseen. Poliisin menettelyn suhteen pyydettiin selvittämään, oliko poliisi syyllistynyt rikokseen menemällä A:n asuntoon ilman kotietsintämääräystä.

Asiassa tutkinnanjohtajana toiminut Sisä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen komisario B oli 12.8.2004 päättänyt asian esitutkinnan sillä perusteella, että asiaa selvitettyä oli käynyt ilmi, että kyseiseen tapahtumaan ei liittynyt rikosta.

A katsoi, ettei komisario B:llä ollut toimivaltaa toimittaa tai ylipäätään päättää esitutkintaa, jossa epäiltynä oli samassa kihlakunnassa työskenteleviä poliisimiehiä.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Poliisitehtävän luonne

Ylikonstaapeli C kertoi kantelun johdosta antamassaan selvityksessä toimineensa partionjohtajana A:n puolison pyytäessä poliisipartiota paikalle A:n

asunnolle hakeakseen asunnosta omia tavaroitaan. Perusteena pyynnölleen hän oli esittänyt pelkäävänsä silloista kumppaniaan A:ta. Poliisipartio oli tullut paikalle ja odotellut asunnon ulkopuolella hetken A:n puolison käydessä asunnossa. Poliisi ei ollut käynyt sisällä A:n asunnossa. Kysymyksessä oli C:n selvityksen mukaan ainoastaan turvaamistoimenpide.

Itä-Suomen lääninhallituksen poliisiosaston antamassa lausunnossa on todettu, että kysymyksessä on voinut olla poliisilain 40 §:ään perustuva virka-avun antaminen yksityiselle tai poliisilain 1 §:n nojalla tapahtunut yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen perustunut poliisitehtävä. Lääninhallituksen mukaan asian oikeudellinen luonne riippuu siitä, miten mainittuja säännöksiä halutaan tulkita, eikä yksiselitteistä vastausta ilmeisesti ole. Lääninhallituksen mukaan vastaavanlaisia tapauksia on käsitelty sekä turvaamistoimenpiteenä että virka-apuna.

Totean kannanottonani seuraavan.

Poliisi voi poliisilain 40 §:n nojalla antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä yksityiselle on lisäksi, että häntä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja että oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisivaltuuksien käyttöä. Poliisilakia koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 57/1994 vp.) todettiin virka-avun antamisesta, että käytännössä poliisin läsnäolo riittää usein siihen, että toimenpidettä vastustava luopuu vastarinnasta tietäessään vastustuksen johtavan todennäköisesti voimakeinojen käyttöön.

Poliisin tehtäviin kuuluu poliisilain 1 §:n mukaan mm. yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Poliisilakia koskeneen hallituksen esityksen (HE 57/1994 vp.) mukaan poliisi voi antaa apua yksityisille ihmisille harkintansa mukaan myös tämän poliisin yleisen tehtävän määrittelyn nojalla. Poliisi voi avustaa yleisöä tavanomaisesti, mikäli avun antaminen ei edellytä kenenkään laillisiin oikeuksiin puuttumista. Virka-apua annettaessa toimenpiteet voidaan kuitenkin toteuttaa myös pakkokeinoin.

Edellä mainittujen säännösten valossa rajanveto poliisilain 40 §:ssä tarkoitetun virka-avun sekä poliisille kuuluvan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävän välillä voi nähdäkseni joissakin tapauksissa olla tulkinnanvarainen. Tässä tapauksessa kyse ei ole kuitenkaan ollut käsitykseni mukaan poliisin yksityiselle antamasta virka-avusta. Selvityksen mukaan tehtävä ei ollut edellyttänyt poliisilta muuta kuin läsnäoloa "varmuuden vuoksi" A:n asunnon ulkopuolella. Mihinkään konkreettisiin toimenpiteisiin paikalla olleet poliisimiehet eivät olleet ryhtyneet. Toisaalta asiassa ei ollut myöskään tehty varsinaista päätöstä virka-avun antamisesta poliisilain 40 §:n 3 momentin edellyttämien tavoin. Nähdäkseni kysymys tässä asiassa olikin poliisilain 1 §:ään perustuvasta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävästä pikemmin kuin virka-avun antamisesta yksityiselle.

3.2

Omaisuuksien omistusoikeudesta

Kantelussa on esitetty, että asunnosta oli kadonnut A:lle kuuluvaa omaisuutta, eli että A:n entinen puoliso oli anastanut A:n omaisuutta asunnossa käydessään. Myös A:n poliisille tekemässä tutkintapyynnössä on esitetty väite, että asunnossa oli käyty luvatta hakemassa tavaroita.

Itä-Suomen lääninhallituksen poliisiosaston lausunnossa todetaan, että poliisin suorittaessa turvaamistoimenpidettä taikka antaessaan virka-apua tulisi joka tapauksessa varmistua siitä, että yksityishenkilön suorittama toimenpide ei loukkaa toisten oikeuksia. Lääninhallituksen lausunnon mukaan poliisiin olisi ollut syytä varmistua siitä, että toisen puolison poissa ollessa asunnosta ei oteta muuta kuin täysin riidatonta omaisuutta.

Ylikonstaapeli C:ltä saadusta selvityksestä ilmenee, että A:n entinen puoliso oli kertonut poliisille hakevansa asunnosta vain omia tavaroitaan ja hänellä oli C:n muistikuvan mukaan ollut asuntoon oma avain. Komisario B toteaa selvityksessään, että asunnosta haettujen tavaroiden määrä oli ollut erittäin vähäinen, kun sitä verrataan yleensä ositustapahtumaan. Poliisille tehdyn ilmoituksen mukaan asunnosta oli viety pölynimuri, n. 10 kpl DVD-levyjä, n. 10 kpl videokasetteja, n. 50 kpl CD-levyjä, mattoja, vaatteita ja valokuvia.

Totean, että avio-oikeudellista omistusoikeutta koskevien riita-asioiden käsitteleminen kuuluu viime kädessä yleiselle tuomioistuimelle. Tätä koskeva tuomio tai päätös pannaan täytäntöön siten kuin ulosottolaissa säädetään. Poliisi ei ole täytäntöönpanoviranomainen.

Paikalla olleen poliisipartion olisi jälkikäteen arvioiden mielestäni tullut selvittää, oliko kysymys selvästi riidattomien henkilökohtaisten tavaroiden hakemisesta. Toisaalta A:n puolisoilla oli ilmeisimminkin ollut avain kyseiseen asuntoon, eikä omaisuuden riidanalaisuutta ollut millään tavoin tuotu esille; puhetta oli ollut ainoastaan A:n mahdollisesta väkivaltaisuudesta entistä puolisoaan kohtaan. Myös noudetun omaisuuden luonne sinänsä puhuu sen "henkilökohtaisuuden" puolesta. Edellä toteamani huomioiden pidän riittävänä kiinnittää poliisin huomiota siihen, että poliisin tulisi varmistua vastaavan kaltaisissa tilanteissa asian – tässä tapauksessa omistusoikeuden – riidattomuudesta ennen toimenpiteeseensä ryhtymistä.

3.3

Esitutkinnasta

Näkemykseni mukaan asiassa on ensinnäkin kiinnitettävä huomiota siihen, oliko komisario B:llä toimivaltaa tehdä esitutkintaa koskeva päätös poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen osalta. Toiseksi on arvioitava komisario B:n tutkinnanjohtajana (muiden kuin poliisimiesten osalta) tekemän päätöksen perusteluiden kattavuutta.

A oli tehnyt poliisille 7.4.2004 tutkintapyynnön, jossa hän pyysi tutkimaan, oliko hänen entinen vuokra-isäntänsä syyllistynyt rikokseen päästämällä A:n entisen puolison heidän entiseen asuntoonsa, josta tämä oli vienyt omaisuutta. Lisäksi A

pyysi selvittämään, oliko poliisi syylistynyt rikokseen menemällä A:n asuntoon ilman kotietsintämääräystä. Asia kirjattiin Sisä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksella ilmoitusnumerolla - - -. Ilmoituksessa oli asianimikkeeksi kirjattu "muu tutkinta". Asian tutkinnanjohtajaksi nimettiin komisario B.

Komisario B päätti asian esitutkinnan 12.8.2004 sillä perusteella, että asiaa selvitetessä oli käynyt ilmi, että kyseiseen tapahtumaan ei liittynyt rikosta.

Esitutkintalain 14 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtajana on pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä mainittu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pykälän 2 momentin mukaan poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkintaa johtaa kuitenkin aina virallinen syyttäjä lukuun ottamatta rikesakkoasiana ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä asioita.

Lainmuutosta, jolla säädettiin poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinnanjohtajaksi virallinen syyttäjä, perusteltiin esitutkinnan puolueettomuutta kohtaan tunnettavan luottamuksen säilyttämisellä ja esitutkinnan asianmukaisuuden turvaamisella (HE 131/1996).

Tapahtuma-aikana voimassa olleen sisäasiainministeriön 23.1.2002 antaman poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkintaa koskevan ohjeen (SM-2001-828/Ri-2) mukaan jos ilmoituksessa väitetään poliisimiehen syylistyneen rikokseen, tulee asia käsitellä esitutkintalain 14 §:n 2 momentin mukaisessa menettelyssä. Edelleen tämän ohjeen mukaan tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä päättää mm. esitutkinnan aloittamisesta tai toimittamatta jättämisestä ja tutkinnan lopettamisesta. Ohjeessa todetaan erikseen, että poliisilla ei ole toimivaltaa ratkaista, onko asiassa syytä epäillä rikosta ja toimitetaanko esitutkinta. Poliisin rooli tällaisessa asiassa on siis kirjata ilmoitus ja siirtää jatkotoimenpiteet syyttäväviranomaisten harkittavaksi. Totean vielä, että mainitun ohjeen mukaan syyttäjän johtama esitutkinta toimitetaan aina muussa kuin rikoksesta epäillyn poliisimiehen toimipaikan yksikössä. Tälläkin tavalla pyritään - poliisiorganisaation ulkopuolisen tutkinnanjohtajan lisäksi - turvaamaan tutkinnan puolueettomuutta ja myös yleistä luottamusta tähän puolueettomuuteen. Ohje on edeltä mainituilta osin samansisältöinen sisäasiainministeriön 3.6.2005 antaman ohjeen (SM-2005-01645/Ri-2) kanssa.

Sisäasiainministeriön ohjeessa todetaan myös, että tutkinnanjohtajana toimivalla syyttäjällä on tutkinnanjohtajan valtuudet vain siltä osin kuin asia koskee poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta. Jos asiaan kuuluu muita rikoksesta epäiltyjä, tutkinnanjohtajana toimii tältä osin poliisimies. Tutkinnanjohtajien tulee huolehtia siitä, että tutkinta muodostaa näissä tapauksissa tutkinnallisesti järkevän kokonaisuuden.

Tässä tapauksessa komisario B on toiminut tutkinnanjohtajana ja päättänyt tutkinnan kokonaisuudessaan, vaikka A on edellä kerrotuin tavoin esittänyt rikosepäilyn (myös) poliisimiehiä kohtaan. Kysymys on ollut vieläpä saman poliisilaitoksen palveluksessa olevista poliisimiehistä. B ei tätä kiistäkään, mutta toteaa keskustelleensa aikanaan asiasta johtavan kihlakunnansyyttäjän kanssa,

joka ei ollut nähnyt minkäänlaista syytä ryhtyä asiassa toimenpiteisiin.

Edellä lausutun perusteella katson selvitetyn, että komisario B on toiminut vastoin esitutkintalakia. Hänellä ei ole ollut toimivaltaa toimia kyseisen asian tutkinnanjohtajana ja päättää asian tutkintaa. Siitäkin huolimatta, että asiasta oli keskusteltu syyttäväviranomaisen kanssa, olisi rikosepäily pitänyt käsitellä esitutkintalain ja sisäasiainministeriön antaman ohjeen mukaisesti. Näin on myös lääninhallitus lausunnossaan todennut.

Kun arvioidaan B:n menettelyn haitallisuutta ja vahingollisuutta, katson, että teko on kuitenkin kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Tähän nähden pidän riittävänä, että saatan B:n tietoon käsitykseni hänen lainvastaisena pitämästäni menettelystä.

Esitutkintaa koskevan päätöksen perusteluista totean seuraavan.

Komisario B:llä on sinänsä ollut toimivalta toimia tutkinnanjohtajana asiassa muiden henkilöiden kuin poliisimiehiin kohdistuvan rikosepäilyn osalta. Katson kuitenkin esitutkinnan päättämistä koskevien perusteluiden antavan aihetta joihinkin kommentteihini.

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Jos poliisi harkintansa perusteella päätyy siihen, ettei ole syytä epäillä rikosta tehdyksi, esitutkintaa ei saa toimittaa. Lain käyttämä sanamuoto "syytä epäillä" jättää poliisille yksittäistapauksissa harkintavaltaa. Pelkkä poliisille tehty rikosilmoitus tai tutkintapyyntö ei siten automaattisesti johda esitutkintaan tai siihen, että jo aloitettu esitutkinta suoritetaan loppuun ja saatetaan syyttäjän syyteharkintaan.

Komisario B on esitutkintaa koskevassa päätöksessään vain todennut, ettei asiaa selvittäessä ollut käynyt ilmi, että kyseiseen tapahtumaan olisi liittynyt rikos. Esitutkintaa koskevasta päätöksestä ei kuitenkaan ilmene, miten asiaa ylipäätään oli selvitetty, jotta kyseiseen päätökseen oli voitu päätyä. Kantelun johdosta antamassaan selvityksessä B on todennut, että "asia oli selvästi avioeroon liittyvä siviiliasia. Ei tutkintaa". Lisäksi B:n selvityksessä todetaan, että A:n tekemän tutkintapyynnön johdosta "selvitettiin aikoinaan turvaamistehtävään liittyvä tapahtumien kulku, mutta mitään esitutkinta-aineistoa ei selvittelystä ole syntynyt". Tämän tiedon B oli myös välittänyt A:n asiamiehelle, joka oli tiedustellut asiaa koskevaa esitutkinta-aineistoa.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada asiassa perusteltu päätös kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeisiin. Esitutkintapäätösten sisällöllisestä perustelemisesta ei ole erityissäännöksiä eikä siitä ole annettu myöskään poliisihallinnon ohjeita. Siten ei ole ohjeistettu myöskään sitä, missä määrin esitutkintapäätöksessä tulisi ottaa kantaa asianomistajan esittämiin rikosnimikkeisiin. Esitutkintapäätösten osalta keskeisenä voidaan pitää asianosaisten tarvetta tietää, miksi esitutkintaa ei

asiassa toimiteta tai miksi se on lopetettu. Suurin kiinnostus perusteluja kohtaan on luonnollisesti jutun asianomistajalla, mutta myös rikoksesta epäillyllä on oikeutettua intressiä saada tietoa häntä koskevan ratkaisun perusteista. Päätöksen perustelut mahdollistavat lisäksi ratkaisujen ulkoisen kontrolloitavuuden. Perusteluilla on merkitystä myös viranomaisen toimintaa kohtaan tunnettavan luottamuksen kannalta.

Katson, että komisario B:n esitutkintaa koskeva päätös on perusteltu puutteellisesti. Tästä syystä katson aiheelliseksi saattaa käsitykseni esitutkinnan päättämisessä huomioon otettavista näkökohdista komisario B:n tietoon vastaisen varalle.

3.4

R- vai S-ilmoitus?

Itä-Suomen lääninhallitus on lausunnossaan todennut, että A:n tekemä ilmoitus olisi tullut kirjata rikosilmoitusjärjestelmään asianmukaisilla rikosnimikkeillä ja rikosilmoituksena. Lääninhallitus pitää poliisilaitoksen menettelyä virheellisenä.

Omasta puolestani totean, että poliisin kohdistuvassa laillisuusvalvonnassa tehtyjen havaintojen perusteella on ilmennyt olevan varsin tavallista, että asianosaisen itsensä tutkintapyyntöksi tai rikosilmoitukseksi nimeämä ilmoitus kirjataan ns. S-ilmoituksena, kun asiassa halutaan tehdä alustavaa tutkintaa varsinaisen esitutkinnan edellytysten selvittämiseksi. Esitutkinnan toimittamisen ja rikoksen kohteeksi joutuneen henkilön kannalta ei sinänsä pitäisi olla merkitystä, kirjataanko ilmoitus S-ilmoitukseksi vai R-ilmoitukseksi. Velvollisuus suorittaa esitutkinta ja esitutkintatoimenpiteet eivät ole riippuvaisia siitä, kumpana asiana kirjaus tehdään. Kanteluja tutkittaessa on tosin tullut esiin, että kirjaamisessa on tässä suhteessa horjuvuutta.

Katson tältä osin riittävänä toimenpiteenäni yhtyä lääninhallituksen lausunnossa esitettyyn ja omalta osaltani kiinnittää Sisä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota tapahtuneeseen.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän komisario B:n huomiota edellä kohdassa 3.3 poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen tutkintajärjestelyistä sekä B:n menettelyn lainvastaisuudesta toteamaani. Lisäksi kiinnitän komisario B:n huomiota esitutkintapäätöksen perustelemisesta esittämiini näkökohtiin.

Kiinnitän myös Sisä-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota kohdassa 3.2 asian riidattomuuden selvittämisestä ennen toimenpiteeseen ryhtymistä toteamaan sekä kohdasta 3.4 ilmenevään ilmoituksen kirjaamista koskevaan menettelyvirheeseen. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Sisä-Savon kihlakunnan poliisipäällikölle.

Lähetän myös jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Itä-Suomen

läninhallituksen poliisiosastolle niitä toimenpiteitä varten, joihin asia mahdollisesti antaa aihetta.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta ja sen liite palautetaan ohessa.